

2. Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 50–56.
3. Онищенко О. С. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 4. С. 3–9.
4. Заява щодо впровадження та застосування інформаційних систем у бібліотеках: Укр. бібл. асоц. Київ: УБА, 2021. URL: <https://ula.org.ua/news/4728> (дата звернення: 20.03.2025).
5. Skøtt Bo. Democracy, digitisation and public libraries. *Digital Library Perspectives*. 2021. Vol. 37(3). P. 305–323. URL: <https://doi.org/10.1108/DLP-11-2020-0118>

УДК: 021.1:[323.266:004.56]:004.966.5

Пікалова Валерія Володимирівна
 (наук. керівник – д-р іст. наук, професор *Передрій І. Г.*)
 Національний університет «Полтавська політехніка
 імені Юрія Кондратюка», м. Полтава

ВЕРИФІКАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ В БІБЛІОТЕЧНІЙ ПРАКТИЦІ: ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ АУДИТОРІЇ ВІД ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

Анотація. У тезах розглянуто роль верифікації інформації як однієї з головних функцій сучасної бібліотеки у боротьбі з поширенням дезінформації. Розглянуто концепцію інформаційної грамотності, що виступає теоретичною базою для реалізації бібліотечної практики перевірки достовірності інформації. Визначено ключові цифрові інструменти та методи верифікації, зокрема CRAAP-тест, метод SIFT, TRAAP-тест, платформи фактчекінгу та технології штучного інтелекту. На прикладі міжнародного досвіду Публічної бібліотеки Торонто та бібліотеки Чиказького університету продемонстровано ефективність системного впровадження цифрових стратегій, спрямованих на захист аудиторії від дезінформації.

Ключові слова: верифікація, інформаційна грамотність, дезінформація, бібліотека, фактчекінг, інформаційна аналітика.

У епоху стрімкого розвитку цифрових технологій та посилення інформаційного протистояння бібліотеки як суспільні інституції зазнають істотних змін. Традиційно бібліотеки виконували функції зберігання та забезпечення доступу до інформації. Нині – це верифікація інформації, захист аудиторії від деструктивного впливу та формування у суспільстві критичного мислення. Ключову роль у цьому питанні відіграє Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій (IFLA), яка у 2018 році оприлюднила заяву щодо фейкових новин, у якій розробила рекомендації для урядів і бібліотек та окреслила комплекс інструментів протидії недостовірному контенту [10]. У документі йдеться про Інтернет-маніфест IFLA (2014) і Заяву про цифрову грамотність (2017), які розкривають роль бібліотек у сприянні користувачам щодо застосування цифрових інструментів та критичного опрацювання інформації. Серед ключових рекомендацій для урядів – інвестування в програми медіа- та інформаційної грамотності для людей різного віку відповідно до сучасних потреб, зокрема через бібліотеки та школи як складник досягнення освітніх цілей Порядку денного ООН до 2030 року [10]. Ці рекомен-

дації є теоретичною основою для формування прикладних стратегій і цифрових інструментів верифікації інформації, що активно впроваджуються в бібліотечній практиці.

Концептуальним підґрунтям верифікації інформації бібліотеками є інформаційна грамотність. Американська бібліотечна асоціація (ALA) визначає інформаційну грамотність як комплекс навичок, що потребують від людини вміння розпізнавати потребу в інформації самостійно її відшукувати, оцінювати та дієво застосовувати [2]. Для розвитку цієї компетентності фахівці виконують комплекс важливих завдань: удосконалюють навички роботи з даними, сприяючи їх правильному використанню та інтерпретації; розробляють та впроваджують стандарти інформаційної етики; забезпечують цифрову інклюзію шляхом надання доступу до інформаційно-комунікаційних технологій; а також здійснюють збереження інформаційних ресурсів і забезпечують їх доступність для користувачів [8]. Як зазначають П. Ерреро-Діс та К. Лопес-Руфіно, бібліотеки активно розширюють спектр своїх послуг шляхом додавання тренінг-сесій, присвячених використанню електронних ресурсів та спрямованих на розвиток практичних навичок користувачів задля задоволення інформаційних запитів [8]. У цьому контексті інформаційна грамотність перетворюється на підґрунтя для впровадження цифрових інструментів верифікації у бібліотечну діяльність.

У бібліотечній практиці доцільно виокремлювати кілька типів стратегій протидії дезінформації: освітні (формування інформаційної грамотності користувачів через тренінги та курси), інформаційні (поширення перевіреного контенту та рекомендацій), а також технологічні (використання цифрових інструментів і платформ фактчекінгу). Їх поєднання забезпечує комплексний підхід до захисту аудиторії та підвищує стійкість користувачів до маніпулятивного контенту.

Реалізація стратегій захисту аудиторії від дезінформації знаходить своє відображення у застосуванні комплексу цифрових інструментів для перевірки інформації, які широко впроваджуються в бібліотечну практику. Серед відомих методів оцінювання джерел виділяють CRAAP-тест, SIFT-метод та TRAAP-тест. CRAAP-тест – метод оцінювання, розроблений бібліотекарем Сарою Блексі в бібліотеці Меріам Каліфорнійського державного університету, що базується на оцінці джерел за п'ятьма критеріями: актуальність, релевантність, авторитетність, точність та мета публікації [12]. Методика SIFT, розроблена Майком Кофілдом, спрямована на оперативну перевірку інформації в інтернет-просторі, що передбачає чотири послідовні кроки: зупинись, досліди джерело, знайти інші підтвердження та відстеж твердження до першоджерела [3]. TRAAP-тест є модифікацією CRAAP-тесту, адаптованою бібліотекарями Австралійського національного університету, яка базується на п'яти взаємозалежних критеріях оцінки джерел – своєчасність, релевантність, авторитетність, точність, мета. Важливість кожного з них визначається залежно від конкретних дослідницьких потреб [13].

Порівняльний аналіз зазначених методів свідчить, що CRAAP-тест є більш універсальним для глибокої оцінки джерел, тоді як метод SIFT забезпечує оперативну перевірку інформації в умовах швидкого споживання контенту в цифровому середовищі. Натомість TRAAP-тест дає змогу гнучко адаптувати крите-

рії оцінювання залежно від дослідницьких потреб. Отже, їх комплексне використання підвищує ефективність верифікації інформації в бібліотечній практиці.

Разом із методами оцінки джерел застосовують спеціалізовані платформи фактчекінгу – Snopes, FactCheck.org, а також інструменти верифікації візуального контенту InVID та Google Reverse Image Search, що допомагають перевірити автентичність відео та зображень [2].

За словами М. Макарової, у сучасному українському медіапросторі технології штучного інтелекту активно використовуються для моніторингу й аналізу онлайн-публікацій, зокрема Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки послуговується платформами SemanticForce та Attack Index [1]. Водночас міжнародна організація IREX пропонує безоплатні освітні програми, як-от онлайн-курс Very Verified, що навчає громадян розпізнавати маніпулятивну інформацію [8]. З огляду на значний потенціал зазначених технологій бібліотеки, як інститути верифікації інформації, мають вагомні підстави для інтеграції інструментів штучного інтелекту у свою практику захисту аудиторії від дезінформації.

Практична реалізація зазначених інструментів та стратегій простежується у діяльності Публічної бібліотеки Торонто (Toronto Public Library – TPL). Стратегічним кроком стало впровадження посади старшого спеціаліста з цифрової грамотності Фіони О'Коннор. Її робота зосереджена на інтеграції ШІ-інструментів у бібліотечну практику [13; 11]. Ключовим напрямом діяльності TPL є формування в аудиторії навичок етичного та безпечного використання штучного інтелекту. Завдяки програмі «TheA(i),B,Cs of Artificial Intelligence» бібліотека використовує ШІ як основу для розвитку критичного мислення, навчання розпізнаванню маніпулятивного контенту та аналізу інформації. Учасники цієї програми опановують навички ідентифікації згенерованого контенту, розуміють принципи функціонування алгоритмів і вчать виявляти приховані упередження в текстах і зображеннях, що є критично важливим для протидії дезінформації в цифровому середовищі [4].

Системний підхід організації підкріплює офіційна політика щодо ШІ, яка регламентує відповідальне використання технологій як співробітниками бібліотеки, так і її партнерами. Такий формат роботи дає змогу TPL перетворюватися на потужний центр цифрової грамотності, де штучний інтелект виступає не лише об'єктом дослідження, а й інструментом для захисту суспільства від поширення недостовірної інформації [2].

Прикладом практичного застосування CRAAP-тесту та SIFT-методу є бібліотека Чиказького університету, яка розробила детальний освітній ресурс із верифікації інформації [6]. Зокрема, метод SIFT проілюстровано на прикладі експерименту Стенфордського університету, де два зовні легітимних сайти медичних організацій перевірялися на достовірність, і один із них виявився фейковим. Цей приклад наочно демонструє ефективність методу SIFT для розпізнавання недостовірного контенту. Водночас бібліотека містить посилання на PDF-документ бібліотеки Меріам Каліфорнійського державного університету з переліком запитань для оцінки джерел за CRAAP-тестом [6].

Ефективність зазначених стратегій доцільно оцінювати за такими критеріями: рівень сформованості інформаційної грамотності користувачів, здатність

розпізнавати недостовірний контент, активність участі в освітніх програмах, а також рівень довіри до бібліотеки як до джерела перевіреної інформації. Важливим показником є також залученість аудиторії до взаємодії з бібліотечними цифровими сервісами та освітніми ініціативами.

Отже, верифікація інформації у сфері бібліотечної діяльності постає як багатогранний процес, що інтегрує теоретичні засади інформаційної грамотності з практичним застосуванням сучасних цифрових інструментів. Це свідчить про необхідність переходу від переважно інформативної до аналітично-освітньої моделі діяльності бібліотек у цифровому середовищі. Бібліотеки трансформуються з традиційних сховищ знань у інституції, які активно забезпечують захист користувачів від дезінформації та навчають їх самостійно протидіяти їй. Світовий досвід демонструє високу ефективність системного використання CRAAP-тесту, методу SIFT і TRAAP-тесту, платформ фактчекінгу та технологій штучного інтелекту в боротьбі з дезінформацією. В умовах тривалого інформаційного тиску на Україну впровадження таких стратегій у вітчизняній бібліотечній системі набуває особливого стратегічного значення для зміцнення інформаційної безпеки суспільства.

Список використаних джерел

1. Макарова М. Інструменти сприяння інформаційній безпеці в медіапросторі. *Вісник книжкової палати*. 2024. № 8. С. 25–26. URL: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.8\(337\).23-30](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.8(337).23-30) (дата звернення: 03.04.2026).
2. Artificial Intelligence (AI) Policy. *Toronto public library*. URL: <https://tpl.ca/policiesand-terms-of-use/artificial-intelligence-policy/> (дата звернення: 03.04.2026).
3. Caulfield M. SIFT (The Four Moves). *HAPGOOD Blog*. 2019. URL: <https://hapgood.us/2019/06/19/sift-the-four-moves/> (дата звернення: 30.03.2026).
4. Enis M. AI and the Public. *Library Journal*. URL: <https://www.libraryjournal.com/story/ai-and-the-public> (дата звернення: 03.04.2026).
5. Evaluating Information: Information Literacy. *ALA Library*. URL: <https://libguides.ala.org/InformationEvaluation/Infolit> (дата звернення: 30.03.2026).
6. Evaluating Resources and Misinformation. *UChicagoLibrary*. URL: <https://guides.lib.uchicago.edu/c.php?g=1241077&p=9082343> (date of access: 30.03.2026).
7. Evaluating Resources and Misinformation. *UChicagoLibrary*. URL: <https://guides.lib.uchicago.edu/c.php?g=1241077&p=9082322> (дата звернення: 03.04.2026).
8. Herrero-Diz P., López-Rufino C. Libraries Fight Disinformation: An Analysis of Online Practices to Help Users' Generations in Spotting Fake News. *Societies*. 2021. Vol. 11, № 4. P. 133. URL: <https://doi.org/10.3390/soc11040133> (дата звернення: 30.03.2026).
9. How can you assess if a source is legitimate? *Australian National University*. URL: <https://libguides.anu.edu.au/c.php?g=906019&p=6594267> (date of access: 30.03.2026).
10. IFLA Statement on Fake News. URL: <https://surl.lu/vzddnp> (дата звернення: 30.03.2026).
11. Toronto public library. URL: <https://tpl.ca/> (дата звернення: 03.04.2026).
12. Tyshchenko V., Muzhanova T. Disinformation and fake news: features and methods of detection on the internet. *Cybersecurity: Education, Science, Technique*. 2022. Vol. 2, № 18. P. 175–186. URL: <https://doi.org/10.28925/2663-4023.2022.18.175186> (дата звернення: 30.06.2026).
13. Activating AI Education and Algorithmic Literacy at Toronto Public Library. *American Library Association*. URL: <https://www.ala.org/events/activatin>

